

פרשת נשא

הרב חנוך וקסמן

המחנה והמרכבה

א. וישלחו מן המחנה

מיד אחר פתיחתה מחליפה פרשת נשא הילוך. לאחר שהיא מספרת על השלמת ציווי ה' למשה לפקוד את הלויים ופרטי תפקידיהם המיוחדים בהובלת המשכן (במדבר ד', כ"א-מ"ט), התורה מדווחת על ציווי ה' את משה:

”צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם” (שם ה', ב'ג')

ברמה הפשוטה ביותר, הצו הא-להי ברור: האדם הסובל מנגע הצרעת, הזב, והאדם שבא במגע עם מת, חייבים להיות משולחים מן המחנה. שלושת מקרים הללו, הידועים בשפה ההלכתית בשם "אבות הטומאה", מהווים מקרים חמורים של טומאה. כפי שמזכיר לנו אבן עזרא (שם ה', א'), הטומאה נמשכת שבעה ימים והטמא יכול להעביר את טומאתו לאחרים.

אולם, פיסקה קצרה זו מעלה קשיים רבים. ראשית, למרות שהמכנה המשותף של המצורע, הזב והטמא לנפש ברור לכאורה, הסיבה בפסוקים להרחקתם מן המחנה נשאת מעורפלת. בעוד הכתוב מתייחס לבעיה של "טמאו את מחניהם", שאולי מהווה התייחסות ליכולת של שלשה טמאים אלו לטמא אחרים, כוונת הציווי נותרת מעורפלת. אם יש צורך לבדוד את אבות הטומאה האלו, מדוע לא ניתן לבדוד אותם בתוך המחנה?!

יתרה מכך, כפי שמודגש בפסוקים שצוטטו לעיל, הסיבה להרחקה נראית כסובבת סביב הקשר בין האדם לא-ל. ליתר דיוק, הפסוקים עוסקים יותר בהרחקה בין האדם וא-לוהיו, ופחות בהרחקה בין בני אדם, כפי שהכתוב מסיים "אשר אני שכן בתוכם". לאור זאת נראה שהצורך לשלח את הטמאים, עליו חוזרים בפסוקים שלוש פעמים (שם ה': א', ב', ב'), נגזר מנוכחות השכינה במחנה. דבר זה, כמובן, זקק הסבר.

יתרה מכך, עצם המיקום של פיסקה זו מעורר קושי. לקטע זה (העוסק בשילוח מצורע, זב וטמא לנפש) ישנה הקבלה מלאה לנושאים שבדרך כלל נחשבים כשייכים למקום אחר בתורה - ספר ויקרא. חומש ויקרא מוקדש, לרוב, לנושאים של קדושה, טהרה וטומאה, והוא אכן כולל הן דיון ארוך בדיני הצרעת (ויקרא י"ג, א'-ל"ד; נ"ז) והן פרשיה על דיני

הזב (ט"ו, א'-ט"ו)¹. במישור הרעיוני, אם כן, הנושא שייך לספר ויקרא, ספר הקדושה, הטהרה והטומאה.

לאור דברים עלינו, עלינו לחפש הצדקה (כפי שיש למיקום דין ה"טמא לנפש", ראה הערה 1) לפסוקים א'-ג' בפרק ה' במדבר. מהי הסיבה למיקום של סעיף ספציפי זה מתוך "קודקס הטומאה", החוקים הנוגעים לטהרה וקדושה, בנקודה מסוימת זו בספר במדבר?

אם כן, עלינו לתהות לא רק לגבי הסיבה שבגינה על הטמאים להיות מורחקים מן המחנה, אלא גם לגבי הסיבה למיקום דינים אלו בצומת זו, בספר במדבר.

ב. סיבה ראשונית להרחקה – פרגמטיות

בהסבירה את הצורך בהרחקת במצורע, הזב וטמא המת מן המחנה, התורה משתמשת בביטוי "אשר אני שכן בתוכם" (ה', ג'). ניסוח זה, שאמור להשמע מוכר, הינו ווריאציה קלה של הביטוי ששימש לתאר את מטרת בניית המשכן. כך נאמר בפרשת תרומה, כאשר ה' מגלה למשה את המטרה לשמה נבנה המשכן:

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח')

במישור מסוים, סימבולי או מטאפיסי, המשכן מהווה מקום מגורים לשכינת ה'. למעשה, עצם השם "משכן" נגזר מהשורש ש-כ-ן, ובהתאם לכך, תיאור השלמת בניית המשכן וספר שמות כולו מסתיימים בתמונה של הענן, המסמל את נוכחות ה', יורד על המשכן (שמות מ', ל"ד-ל"ה).

לאור זאת, הביטוי בו משתמשת התורה בפרשתנו, "אשר אני שכן בתוכם" (ה', ג'), נראה כמהווה התייחסות למשכן, מקום שכינת ה', הממוקם במרכז מחנה ישראל.

לאורך התורה, טומאה מצד אחד, וטהרה, קדושה והמשכן מצד שני, מהווים הפכים מבחינה רעיונית ומעשית. לדוגמה, תחילת "קודקס הטומאה" הארוך הנמצא בספר ויקרא מלמדת אותנו כי אישה לאחר לידה, עד שעברה את תהליך ההיטהרות, גם היא נחשבת טמאה, ועל כן "בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא" (ויקרא י"ב, ד'). מגע בין קדושה וטומאה, ובשל כך בין אובייקטים מקודשים

¹ דיני ה"טמא לנפש" מוזכרים אמנם בספר במדבר (ט"ו, א'-כ"ב), אך כפי שרמב"ן (שם י"ט, ב') מציין, הפרשיה הכוללת דינים אלו מהווה יחידה עצמאית, מעין מאמר מוסגר. יחידה זו ממוקמת בפרק י"ט בספר במדבר בשל התפקיד המיוחד של הכהן בתהליך הטהרה והרצון להרחיב בנוגע לכהנים, כהונה, חיים ומוות לאחר מחלוקת קרח (ט"ז, א'-ל"ז; כ"ח).

סכנת ה"פלישה" אליה מתייחסת הפרשיה הקצרה של הלכות המחנה הפותחת את פרק ה', עולה גם במהלך חלקים קודמים של הסיפור. בשלב מוקדם במהלך סיפור המפקדים, התורה מיידעת אותנו כי הלויים יימנו בנפרד (שם א', מ"ט). זאת בשל תפקידם המיוחד כמשרתי המשכן (שם א', נ'). כשהיא מפרטת נקודה זו, התורה מלמדת אותנו שהלויים יחנו מסביב למשכן בכדי ש"לא יהיה קצף על עדת בני ישראל" (שם א', נ"ג). מיד לאחר מכן, בסיום הפסוק, הלויים מופקדים על שמירת המשכן. אמירות אלו מתייחסות לאזכור שני פסוקים קודם לכן של העובדה כי ה"זר", מי שאינו לוי, המנסה לקחת חלק בנשיאת המשכן, צפוי לעונש מוות (שם א', נ"א).

אם נצרף את כל הנקודות הללו, נראה שחלק מתפקידם של הלויים הוא לשמור על המשכן מאפשרות פלישה. כשם שסיפור המפקד (שם א', א-ד'; מ"ט) עוסק באפשרות של הסגת גבול, כך גם דיני המחנה (שם ה', א-ג'), הבאים אחריו, עוסקים באפשרות של הסגת גבול.

דבר זה מוביל אותנו למרכיב רעיוני עמוק עוד יותר. לאורך סיפור המפקד מתמקדת התורה לא רק בארגון הפיסי של המחנה, אלא גם בארגון התפקודי של המחנה. כפי שציינו, הלויים נמנים בנפרד וחונים מסביב למשכן בשל תפקידם המיוחד בנושאי ומשרתי המשכן (שם א', מ"ח-נ"ג). תפקידים אלו התגלגלו לידי הלויים בזכות בחירתם על ידי ה' להחליף את הבכורות, שאלמלא כן היתה להם הזכות לשרת המשכן (שם ג', י"א-י"ג). כפי שהכתוב מדגיש, ה"משמרת", או האחריות, התפקיד והחובה של הלויים היא למעשה ה"משמרת" של עם ישראל, אותה הם נושאים במחליפים ואולי כמייצגים של העם (שם ג', ח-ט').

בהתאמה להתמקדות בתפקיד, שני המפקדים של הלויים כוללים דיון נרחב בתפקיד המדויק של כל משפחת לוייה. כך, המפקד הראשון כולל תיאור של תחומי האחריות הכלליים של הלויים ושל תפקידם כשומרים (שם ג', י"ד-ל"ח), והמפקד השני סובב סביב תיאור מדויק של תפקיד כל משפחה בהובלת המשכן (שם ד', א'-מ"ט).

הרעיון העומד ביסוד דברים אלו היא, שלאורך כל סיפור המפקד, הטקסט מגדיר צירים פסיקליים ופונקציונליים. באופן תמידי, המשכן נשאר במרכז. כשם ששבטי ישראל ומשפחת הלויים מסודרים בארבע רוחות השמיים סביב הנקודה המרכזית של המשכן (שם ב', א'-ג'; ל"ח), כך גם מבנה הסיפור מסודר סביב שמירת עבודת השמירה ושירות הנקודה המרכזית של המשכן. כשם שהמשכן נוסע במרכז המחנה (שם ב', ז'), כך גם השמירה, ההובלה והשירות של המשכן עומדים במרכז הרעיוני ובפסגת הסיפור (שם ג', ה'-ד', מ"ט).

כמובן, שום דבר מזה אינו מקרי, ונראה שיש להבין את היחס הפיסי והתפקודי אל המשכן המתואר לעיל כמשקף סדר ויחס רוחניים מסוימים. כאמור, המשכן מהווה את מקום נוכחותה של שכנית ה' ומקום עבודת ה'. כיוון שכך, הארגון הפיסי והתפקודי של מחנה ישראל במדבר סובב

לבין אדם טמא, הוא אסור. בשל כך, האדם הטמא אינו יכול להיכנס אל מקום המשכן, מקום משכנו של מקור הקדושה.

בדומה, התיאור הראשוני של דיני הטמא לנפש, מי שנטמא על ידי מגע עם מת, מלמד אותנו כי:

"כָּל הַנִּגַּע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל"

(במדבר י"ט, י"ג)

בעוד הכתוב כאן אינו מתייחס באופן ספציפי להסגת גבול או מגע פיסי, נראה כי אכן זו הכוונה. כפי שרש"י (שם) מבהיר, מדובר "אם נכנס". שוב אנו רואים כי טומאה ונוכחות השכינה מהווים הפכים מעצם טבעם. הטומאה מונעת את האדם מלהתקרב למשכן.

לאור זאת, אנו יכולים לפרש את הרחקתם של המצורע, הזב והטמא לנפש מן המחנה כעניין פרגמטי. נוכחותם במחנה עלולה להוביל להתקרבותם למקומות קדושים או להסגת גבול המשכן. כפי שכבר צוין, התורה מחשיבה מקרה כזה כאילו "אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא" (שם, שם). מכיוון שיש חובה למנוע את הניגוד בין הטמא לטהור ואת האפשרות של טימוא השכינה, יש לנקוט צעדים על מנת להישמר מהם. בשל כך נשלחים שלושת אבות הטומאה מן המחנה, שמא הם יסיגו את גבול הקדושה.

ג. ארגון המחנה סביב הקדושה

קריאה זו תעזור לנו להבהיר גם את הבעיה השנייה שהועלתה לעיל, מיקום הפרשה בצומת זו בספר במדבר. בקריאה שטחית, ארבעת הפרקים הראשונים של ספר במדבר נראים כשיעור בחשבון כאשר הם עוסקים בעיקר במספרים המדויקים של ישראלים ולויים פעמים רבות. אולם, ניתוח מעמיק יותר יחשוף כי זהו רק חלק מן הסיפור. יש להבין פרקים אלו כדיון ארוך בארגון הפיסי של מחנה בני ישראל.

כפי שצוין בשיעור על פרשת במדבר, מפקד בני ישראל מגיע לסיומו ומשיג את מטרתו בארגון של השבטים השונים כדגלים המקובצים סביב המשכן (במדבר א', א'-ב'; ל"ד). בדומה, מפקד הלויים (ג', א'-ד'; מ"ט) מכתוב את המיקום המדויק של כל משפחת לוייה מסביב למשכן (שם ג': כ"ב, כ"ח, ל"ה, ל"ח). ברמה מסוימת, אין זה מפתיע כי לאחר הספירה וסידור המחנה שבא בעקבותיה המפורטים בסיפור המפקד (שם א', א'-ד'; מ"ט) מופיעה פרשיה הלכתית הדנה בהרחקת המצורע, הזב והטמא לנפש מן המחנה. הלכות מחנה אלו באות באופן טבעי בעקבותיו של הסיפור על ארגון המחנה - שני הנושאים הללו מצויים תחת הכותרת של הלכות המחנה.

אולם, נראה שיש כאן יותר מזה, והחיבור בין המפקד והספירות השונות לבין שילוח הטמאים מהמחנה הוא עמוק יותר. הבה נפנה את תשומת ליבנו לכמה מן הפרטים של סיפור המפקד לעיל:

את תשומת ליבנו לסיפור הדגלים נוכל להבין נקודה זו טוב יותר.

ה. הדגלים, הכרובים ומחנה השכינה

בהציגה את ה"דגלים", התורה מסתפקת בתיאור תמציתי יחסית:

"אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִנְּגֵד סָבִיב לְאֶהֱל מוֹעֵד יִחַנוּ" (במדבר ב', ב')

אך מהם אותם "דגלים"? מהי מטרת ההתייחסות ל"אתת לְבֵית אֲבֹתָם"? מהי המטרה של קיבוץ השבטים לארבעה דגלים, שכל אחד מהם מורכב משלשה שבטים ואז מסודר סביב המשכן?

רש"י (שם) נוקט בפרשנות מינימליסטית של ה"דגלים". לדבריו, מדובר בדגלים בצבעים שונים, כשצבע דגלו של כל שבט הוא כצבע האבן המתאימה בחושן. לפי פרשנות זו, הדגלים משמשים ככל הנראה לא יותר מאשר כלי ארגוני, כעזר למסע או כמוקד להתאספות בקרב. מנגד, האבן עזרא והרמב"ן מציגים תיאור מלא יותר של הדגלים, ומפרשים "אתת לְבֵית אֲבֹתָם" כצורות וסמלים המצוירים על פני הדגלים.

בהתבסס על מדרש במדבר רבה (ב', ו'), ובהתאמה להקשרים המופיעים בחלקים אחרים של התורה, מנסה האבן עזרא לנסח התאמה בין כל שבט והסמל המתאים לו. כך, הסמל המצויר על דגל יהודה הוא אריה, בהתאם לקביעתו של יעקב בברכתו ליהודה - "גֹּר אַרְיָה יְהוּדָה" (בראשית מ"ט, ט). הסמל שהותאם לדגל ראובן הוא צורת אדם. משום שהיה זה ראובן שמצא את הדודאים, הצמח בעל סגולת הפרייה והיכולת ליצור אדם (שם ל', ד). הסמל המתאים לדגלו של אפרים הוא שור, לאור ברכתו של משה (דברים ל"ג, ז'). לבסוף, על אף שהמקור לכך אינו ברור, אבן עזרא טוען כי דגל דן נושא תמונה של נשר. יש לציין, כי מדובר בטענות מפתיעות בשביל פרשן שאנו רגילים ממנו להסבר המשמעות הפשוטה של הטקסט. אם נניח לנקודה זו לרגע, הפרשנות של אבן עזרא ורמב"ן בנוגע לסמלים המצוירים על ארבעת הדגלים העיקריים המקובצים סביב המשכן יוצרת הקבלה מרתקת.

בספר יחזקאל, בתיאור החיזיון בו רואה יחזקאל את המרכבה, כלי הרכב הא-להי עליו רוכבים כיסא ה' ושכינתו, מתאר חיזיון של ארבע חיות שמימיות המרכיבות את המרכבה. יצורים אלו הם בעלי ארבעה פנים, פני אדם, פני אריה, פני שור ופני נשר (יחזקאל א', י'). לפי הפירוש שראינו זה עתה, אלו הם הסמלים הנמצאים על דגלי יהודה, ראובן, אפרים ודן (העומדים כל אחד בראש המחנות של עם ישראל בנסיעתם ובחנייתם במדבר).

אבן עזרא מנסח זאת כך:

"עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא"

באופן טבעי סביב המשכן. בעשותה כן, החברה הישראלית המתפתחת, המשתקפת בסדר הפיסי והחברתי של המחנה, מוגדרת כמכוונת סביב הקודש, עבודת הקודש ושכינת ה'. במילים אחרות, המבנה של הקהילה צריך לשים את הקדושה והטהרה במרכז.

בהמשך ליחס זה אל המשכן, יש צורך לדאוג גם לשמירת הקדושה בתוך המחנה ולהשלכות של הימצאות קדושה במחנה. כיוון שכך, אין פלא שלאחר הסיפור המתאר את הארגון הפיסי, התפקודי והרוחני של המחנה (שם א', א'-ד'; מ"ט) מגיעה פרשיה העוסקת בדיני הטומאה והקדושה - הרחקת שלושת אבות הטומאה מן המחנה.

ממילא, שני הנושאים (ארגון המחנה ושילוח הטמאים) עוסקים בקדושה, היחס לקדושה והגנה על הקדושה. בניגוד להנחה המקורית שלנו, פתיחת ספר במדבר עוסקת למעשה גם בכמה מנושאי המפתח של ספר ויקרא. גם היא עוסקת בקדושה, היחס לקדושה, והגנה על הקדושה.

ד. והיה מחניך קדוש

למרות כל האמור לעיל, קריאה פשוטה יותר של הפסוקים מצביעה על כך ששכינת ה' נמצאת במחנה עצמו, וזוהי הסיבה שלושת הטמאים צריכים להיות מורחקים מן המחנה. למעשה, נראה כי הרמב"ן מאמץ גישה זו, בכותבו כנימוק לשילוח:

"שהיה המחנה קדוש וראוי שתשרה בו שכינה"

(רמב"ן ה', ב')

ההתנגשות בין הקדושה לטומאה נובעת לא רק מהראיה העתידית, מהאפשרות של כניסה למשכן או מגע עם חפץ מקודש, אלא מעצם נוכחותם של הטמאים במתחם המקודש של המחנה.

אולם, בשל איזו סיבה ניתן לומר כי המחנה מהווה מקום שבו שורה שכינת ה'?

יתכן שניתן להסביר את המשמעות הפשוטה של הטקסט ושל פירוש רמב"ן באופן הגיוני, על ידי שינוי קטן מן האמור לעיל. המחנה מהווה את מקומו של המשכן, שהוא עצמו מהווה את מקום השכינה. כיוון שכך, אמנם המחנה אינו יכול ואינו צריך לפעול לפי דיני המשכן עצמו, אך משהו מקדושתו של המשכן ומהדרישות הנובעות ממנה חל גם על המחנה הסובב אותו. במילים פשוטות, החלת חוקי המשכן על המחנה הסובב אותו משרתת את המטרה של הדגשת הקדושה העצומה של המשכן. לחליפין, בנימה מטאפיסית יותר, קדושת-הצללים של המחנה כולו מהווה סוג של קרינה והשפעה מליבת הקדושה של המשכן והשכינה.

אולם, נראה שהצעה זו אינה מתיישבת. הרמב"ן, ומסתבר שגם הכתוב עצמו, מכוונים למהו יותר מטאפיסי. אם נסב

בדומה, הסיפור הפותח את ספר במדבר מהווה סיפור נוסף על "צבא" ה', בני ישראל. זהו למעשה הסיפור של צבאו הארצי של הקב"ה, המלווה ונושא את שכינתו במקבילה הארצית של הצבא השמימי.

בנקודה זו, הן המטאפיסיקה של פירוש אבן עזרא ורמב"ן לדגלים והן הגישה הישירה לסיפורים הפותחים את ספר במדבר מתבהרות מאליהן. מחנה ישראל כולו מהווה מיקרוקוסמוס של המקרוקוסמוס השמימי, מבנה מקביל לממלכת השמיים. זוהי מטרת הארגון לפי דגלים. ככה, המחנה משמש להכלת השכינה במחנה כולו, לא רק במשכן בין הכרובים.

סיפורי המפקדים (במדבר א', א'-ד') אינם עוסקים רק בספירה, או אפילו בארגון פיסי, תפקודי או רוחני, אלא הם מהווים גם סוג של ארגון מטאפיסי, כך שסידור המחנה הוא הד לממלכת השמיים. השכינה מובאת אל המחנה כולו.

1. סיכום

לאור הפרשנות המוצגת לעיל של ה"דגלים" כסוג של מרכבה ושל ארגון המחנה שנובע לא רק מסדר גשמי, איננו צריכים יותר לתהות לגבי ניסוח התורה את הסיבה להרחקת המצורע, הזב והטמא לנפש מן המחנה. כמו כן, איננו צריכים יותר לתהות על משמעו קביעתו של רמב"ן כי המחנה צריך להיות "קדוש וראוי שתשרה בו שכינה". כמיקרוקוסמוס של המרכבה הא-להית וכמקום ששורה בו שכינת ה', המחנה כולו קדוש, ויש למנוע את ההתנגשות בין הקדושה לטומאה במחנה עצמו. בשל כך, המקרים החמורים של טומאה, אלו שטמאים בטומאת צרעת, זיבה או טמאים למת, צריכים להיות מורחקים מן המחנה. הדינים הללו. כמו כן, מיקום חלק זה של קודקס הטומאה והקדושה (שם ה', א'-ג'), באים באופן טבעי בעקבות סיפור המפקדים (שם א', א'-ד'; מ"ט), הארגון המטאפיסי של המחנה כצבא ה', האסיפה הארצית הנושאת את השכינה ומחווה על ידה.

בשולי הדברים יש להעיר, כי נקודת מבט זו מאירה באור אחר את פתיחת ספר במדבר. פתיחת הספר מהווה יתר מאשר המשך של ספר ויקרא והנושאים העיקריים שבו של קדושה, טומאה וטהרה. במובן מסוים, ניתן לחשוב על ספר במדבר כהמשך של נושא המפתח המרכזי של ספר שמות. כפי שהוזכר קודם לכן, התורה בפרשיות בניית המשכן מספרת על מטרתו האמיתית של המשכן, "ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח'), והספר מסתיים בירידתה של שכינת ה' על המשכן (שם מ', ל"ד-ל"ה). אך במובן מסוים, כפי שתחילת ספר במדבר מזכירה לנו, השכינה הא-להית שרתה למעשה בכל קהילת ישראל. סופו של ספר שמות הוא רק ההתחלה של הסיפור. ספר במדבר הוא למעשה היכן שנושא זה מתפתח, הסיפור של מה שקורה כאשר ה' שוכן בקרב בני ישראל.

(במדבר ב', ב')

בנימה דומה, הרמב"ן (שם, ג') מצטט ותומך במדרש הטוען כי הקדוש ברוך הוא יצר ארבעה כיוונים בעולם, הקיף את כיסאו בארבע חיות שמימיות שיישאו את כיסאו, ובהתאם לכך סידר עבור משה את הדגלים.

בעוד התיאולוגיה העומדת מאחורי רעיון זה נותרת מעורפלת משהו, הטענה המילולית צריכה להיות ברורה מאליה. מחנה ישראל, ארגון השבטים לארבעה דגלים המקיפים את המשכן, נועד להקביל למראות של חזיון יחזקאל. כשם שהחיות מקיפות ונושאות את כיסא הכבוד, כך גם מחנה ישראל מקיף ונושא את המשכן, מקום מושבה של שכינת ה'.

המשמעויות התיאולוגיות או המטאפיסיות של ההקבלה צריכות להיות מובנות בהתאם. כשם שהחיות בחזיונות של יחזקאל מלוות ונושאות את כיסא ה' במסעו השמימי, כך גם מחנה ישראל מלווה ונושא את כיסא ה' במסעו הארצי.

חזרה קצרה אל העולם ה"ממשי" של פסוקי התורה, תסייע לחזק ובו זמנית להבהיר קביעה מטאפיסית זו. אמנם האבן עזרא והרמב"ן לא אומרים זאת, אך הפסוק ביחזקאל (א', כ"ד) משווה את קול החיות והמרכבה לקול של "מחנה". בנוסף לקישור זה לפתיחת ספר במדבר, חזיונו של יחזקאל מתחיל ב"עֵנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת" (שם א', ד'), אותו דימוי של שכינת ה' המלווה את עם ישראל ואת מחנהו במדבר. ענן ואש מכסים את המשכן בעת השלמתו (שמות מ', ל"ד-ל"ח) ולאורך המסע שלאחר מכן (במדבר ט', ט"ו-ט"ז). הקבלה כפולה זו בין החזיון ביחזקאל לבין סיפור המחנה במדבר מצביעה על כך שאנו ניצבים מול אותו סיפור בשני המקרים - הובלתה של שכינת ה' על ידי המרכבה. התהליך מתרחש הן בממלכת השמיים והן על הארץ.

אולם, נראה שיש כאן יותר מאשר תהליכים מקבילים. בספר שמואל ב נאמר על ארון ה':

"אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שָׁם ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו" (שמואל ב' ו', ב')

בהתאם לכך, החיות בחזיונו של יחזקאל נקראות "כרובים". יש להם מקבילה ארצית, הכרובים הניצבים על מכסה הארון, שזרועותיהם הפרושות מהוות את כס ה'. בלשון של ספר שמואל, שם ה' "נקרא על" הכרובים והארון. כפי שראוי למלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא מלווה על ידי "צבאות", מלשון צבא או אסיפה. המרכבה הא-להית נישאת ומלווה במסעה על ידי אסיפת מלאכים. אך מהי המקבילה הארצית לצבא ה'?

התשובה לשאלה זו נמצאת בספר שמות. בשיחתו של ה' עם משה המקדימה את הבאת המכות על מצרים, ה' אומר למשה:

"וְנִתְּתִי אֶת יְדֵי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות ז', ד')

לעיון נוסף

הערה: בהתבסס על אבן עזרא ורמב"ן, המחצית השנייה של השיעור מפתחת תיאוריה לגבי הארגון המטאפיסי של המחנה והרעיון של שכינת ה' כשורה על המחנה כולו. זה מהווה הקדמה טובה לנושא אחר, והוא התנאים המוסריים לשכינת ה' במחנה. לדעתי, באופן אידיאלי שני נושאים אלו צריכים להיות נידונים בצוותא. משיקולי מקום, נושא זה הושמט מן השיעור לעיל. נושא זה עולה במדבר ה', ה'ל"א, שתי הפרשיות הבאות לאחר הפרשיה בה עסק השיעור. חלק מחומר זה ניתן למצוא בשאלות 3, 4 להלן.

- 1) ראו ויקרא י"ג, מ"ה-מ"ו וכן ויקרא י"ד, ב'ג'. כעת, עיינו בויקרא ט"ו: א'ה', י"ג-י"ד. לאחר מכן השוו זאת לבמדבר י"ט, א-י. היכן הם הזב והטמא לנפש? כעת קראו שוב את במדבר ה', א'ג' וראו את רש"י שם, ב'. מהו הבסיס הטקסטואלי לקביעתו של רש"י? נסו לשייך זאת לנושאים בהם דנו בשיעור זה.
- 2) קראו את הקדמתו של רמב"ן לספר במדבר. כעת עיינו בהערותיו של רמב"ן לשמות כ"ה, ב'. לאור הערות אלו, כיצד מהווה ספר במדבר המשך של ספר שמות?
- 3) רפרפו על פסוקים ה', א'ו', כ"ז. כיצד ניתן לחלק את הטקסט? ראו אבן עזרא ה', ד' ורמב"ן ה', ה'. איזו שאלה מרכזית שהועלתה בשיעור זה יכולה להיות מועלה ביחס לפסוקים אלו? נסו לנסח את הפתרונות של האבן עזרא והרמב"ן, והעריכו את הפתרונות שלהם לבעיה. ראו רש"י ה', י"ב. לאחר מכן, נסו לנסח תיאוריה מקיפה לבמדבר א', א'ו', כ"ז.
- 4) ראו במדבר ה': ו', י"ב וכן ויקרא כ"ו, מ. ראו שמות ל"ב, י"ט-כ'. מהו הקשר בין פסוקים אלו? כעת התבוננו בשמות ל"ג, ו'י'. מהם התנאים להישארות שכינת ה' במחנה?

כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב חנוך וקסמן, תשע"ג
תרגום: חנה גלזר
עורך: אורי יעקב בירן

בית המדרש הווירטואלי
מיסודו של
The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דוא"ל: office@etzion.org.il

לביטול רישום לשיעור:
<http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php>